

Politechnika Łódzka
Wydział Elektrotechniki Elektroniki Informatyki i Automatyki
Instytut Informatyki Stosowanej

Laboratorium z przedmiotu
Systemy Operacyjne 1

Moduł Linux: ćwiczenie nr 3
Zarządzanie procesami, strumienie i filtry strumieniowe

Spis treści

1. Procesy	3
1.1. Procesy w systemach uniksowych.....	3
1.2. Polecenie związane z procesami	3
1.2.1. ps.....	3
1.2.2. kill.....	5
1.2.3. killall	6
1.2.4. fuser	6
1.2.5. top	7
1.2.6. fg, bg, jobs.....	7
1.2.7. nohup.....	8
1.2.8. nice, renice	8
1.3. Zadania	9
2. Strumienie w systemach Linux	9
2.1. Przekierowania do plików.....	9
2.2. Przekierowania z plików.....	11
2.3. Przekierowania do aplikacji	11
2.4. Łączenie strumieni	12
2.5. Przekierowania a urządzenia.....	13
2.6. Zadania	14
3. Filtry strumieniowe	14
3.1. cat	14
3.2. head, tail.....	14
3.3. more, less	15
3.4. sort, uniq	15
3.5. tr	16
3.6. cut.....	16
3.7. grep.....	17
3.8. Zadania	18

1. Procesy

1.1. Procesy w systemach uniksowych

Z systemami unixowymi związane jest pojęcie procesu. Proces rozumiany jest jako wykonywany w systemie program. Każdy proces charakteryzują się pewnymi atrybutami: przestrzeń adresowa, licznikiem programu, stanem rejestrów, deskryptorami plików, danymi procesu, zależnościami rodzinnymi, licznikami statystycznymi. Wynikiem obecności w systemie procesów jest to, że jądro systemu może nim sterować i może go ustawiać w kilku stanach. Zależnie od źródeł literatury, może być 9 lub 5 stanów. Ostatni wariant wyróżnia następujące stany:

- Pracujący w trybie użytkownika - proces zajmuje procesor i wykonuje swój kod.
- Pracujący w trybie jądra - jądro wykonuje wywołanie systemowe wywołane przez proces.
- Uśpiony - proces czeka na jakieś zdarzenie, na przykład na odczyt danych z dysku lub otrzymanie danych z sieci.
- Gotowy do wykonania - może być uruchomiony w każdej chwili, jednak nie ma jeszcze przydzielonego procesora.
- Zombie - proces zakończył działanie i czeka na odebranie kodu powrotu przez proces macierzysty.

Wszystkie procesy w Unixie powstają jako procesy potomne procesu głównego `init` o numerze 1, który tworzony jest przez jądro systemu podczas uruchamiania systemu. Każdy proces może być zarówno procesem potomnym jak i procesem macierzystym innego procesu. System wykonuje każdy proces przez określony czas, a następnie pobiera kolejny proces do wykonania. W tym czasie grupa procesów oczekuje na wykonanie. Sprawne działanie zapewnia szeregowanie z wywłaszczaniem oraz system priorytetów, pozwalający tak ustawić intensywnie używające procesor procesy tła, aby nie blokowały one pracy procesom interakcyjnym.

1.2. Polecenie związane z procesami

1.2.1. `ps`

Podstawowym poleceniem do zarządzania procesami przez użytkownika jest: `ps`. Polecenie `ps` występuje w systemach uniksowych w kilku wersjach. Różni się on między sobą sposobem podawania parametrów i nieznacznie zachowaniem. Wersja dostarczana z systemem Ubuntu Linux obsługuje większość opcji podawanych w jednej z trzech konwencji:

1. Opcje w stylu UNIX, które mogą być grupowane i muszą być poprzedzone myślnikiem.
2. Opcje BSD, które mogą być grupowane i nie mogą być użyte z myślnikiem.
3. Długie opcje GNU, które są poprzedzone dwoma myślnikami.

Polecenie:

```
ps [-] [lujsvmaxSccewhrnu] [txx] [O[+|-]k1[+|-]k2...] [pids]
```

`ps` uruchomiony bez parametrów wyświetla wszystkie procesy danego użytkownika związane z bieżącą konsolą.

Wybrane opcje w formacie Uniksa:

- ? - wyświetla najważniejsze opcje
- A lub -e - wyświetla wszystkie procesy
- a - wyświetla wszystkie procesy posiadające terminal
- l - długi format
- j - format prac: pgid, sid
- H - "forest" (las) - format drzewiasty

Wybrane opcje w formacie BSD:

- a - wyświetla wszystkie procesy posiadające terminal x wyświetla wszystkie procesy posiadające i nie posiadające terminala, należące do bieżącego użytkownika
- l - długi format
- j - format prac: pgid, sid i inne identyfikatory, dla danego użytkownika
- f - "forest" (las) - format drzewiasty
- e - pokaż środowisko (wszystkie zmienne systemowe) dla każdego polecenia
- h - bez nagłówka

Wybrane opcje o identycznym działaniu:

- u lub u - podaje nazwy użytkowników i czas startu
- v format v - format v

```
ubuntu@tty0[ubuntu]$ ps PID TTY          TIME CMD
12369 pts/1    00:00:00 bash
17270 pts/1    00:00:00 ps
```

Wyświetlany jest numer PID, terminal sterujący procesem, całkowity czas, w którym proces zajmował procesor, oraz komenda, za pomocą której proces został uruchomiony. Wyświetlono jedynie te procesy, które pracują na tym samym terminalu, co użytkownik.

przykład:

```
ubuntu@tty0[ubuntu]$ ps ax
PID      TTY      STAT    TIME       COMMAND
1         ?        S        0:04       init [2]
2         ?        SW       0:19       [keventd]
3         ?        SW       0:00       [kapmd]
4         ?        SWN     0:14       [ksoftirqd_CPU0]
5         ?        SW       2:16       [kswapd]
6         ?        SW       0:00       [bdflood]
7         ?        SW       0:04       [kupdated]
11        ?        SW       2:58       [kjournald]
(...)
```

Wyświetla wszystkie procesy pracujące w systemie np.:

```
ubuntu@tty0[ubuntu]$ ps f PID
TTY      STAT    TIME COMMAND
19376 pts/17  S       0:00 bash
30005 pts/17  R       0:00 \_ ps f
20673 pts/13  S       0:00 bash
32152 pts/13  S       0:00 \_ mc
15158 pts/15  S       0:00 \_ bash -rcfile .bashrc (...)
```

Wykorzystanie opcji f powoduje wyświetlenie drzewa procesów, uwzględniających zależność proces macierzysty - proces potomny. Za pomocą polecenia pstree można wyświetlić drzewo procesów w systemie, np.:

```
ubuntu@tty0[ubuntu]$ pstree init--MailScanner---5*[MailScanner]
|_Server
|_aacraid
|_acpid
|_arpwatch
|_atd
|_aveserver
|_clamd
|_crond
|_dbus-daemon-1
|_dccm
|_dovecot--dovecot-auth
```

1.2.2. kill

W wielu przypadkach zachodzi potrzeba usunięcia przez użytkownika procesu z systemu Unix. Użytkownik ma takie prawo w stosunku do swoich procesów, natomiast użytkownik root do wszystkich. Polecenie do tego służące, ma następującą składnię:

```
kill [ -s sygnał | -p ] [ -a ] pid ...
```

Po wydaniu polecenia kill z właściwym sygnałem, proces przerywa pracę i wykonuje kod obsługi sygnału. Część sygnałów służy do komunikowania procesu o kluczowych wydarzeniach przez jądro. W tabeli znajdują się najczęściej wykorzystywane sygnały,

nazwa	numer	dom. akcja	opis
SIGHUP	1	zakończenie	Wyłączenie terminala sterującego bądź śmierć procesu kontrolującego
SIGINT	2	zakończenie	Przerwanie z klawiatury (CTRL+C)
SIGQUIT	3	zrzut core	Wyjście nakazane z klawiatury
SIGILL	4	zrzut core	Próba wykonania nieprawidłowej instrukcji
SIGABRT	6	zrzut core	Sygnał przerwania pracy procesu wywołany przez abort()

SIGKILL	9	zakończenie	Natychmiastowe usunięcie procesu; niemożliwy do złapania ani zignorowania.
SIGSEGV	11	zrzut core	Nieprawidłowe odwołanie do pamięci wirtualnej
SIGPIPE	13	zakończenie	Zerwany potok: pisanie do potoku, który nie posiada procesu po stronie czytania
SIGALRM	14	zakończenie	Sygnał alarmowy wywołany przez funkcję alarm()
SIGTERM	15	zakończenie	Sygnał zakończenia pracy procesu
SIGCHLD	17	ignorowanie	Zatrzymanie bądź wyłączenie procesu potomnego
SIGCONT	18	start	Kontynuacja zatrzymanego procesu
SIGSTOP	19	zatrzymanie	Zatrzymanie procesu; niemożliwy do złapania ani ignorowania

Przykład:

```
ubuntu@tty0[ubuntu]$ cat /dev/zero > /dev/null &
[1] 8606
ubuntu@tty0[ubuntu]$ kill -9 8606 ubuntu@tty0[ubuntu]$
[1]+  Unicestwiony      cat /dev/zero >/dev/null ubuntu@tty0[ubuntu]$
```

1.2.3. killall

Stosowanie polecenia *kill* jest niezbyt wygodne, gdyż za każdym razem należy sprawdzić PID zatrzymywanego procesu. W systemach linuksowych dostępne jest polecenie *killall*, które odnajduje proces na podstawie nazwy. Najprostsza jego składnia to:

```
killall [-sygnał] nazwa
```

Uwaga: należy pamiętać, że polecenie wysyła sygnał do wszystkich procesów o podanej nazwie.

1.2.4. fuser

Polecenie wyświetla wszystkie procesy używające danego pliku:

```
fuser [-sygnał|-k] plik
```

Opcje pozwalają na wysłanie sygnału (-sygnał) lub zabicie (-k) wszystkich znalezionych procesów. Szczególnie przydatne przed odmontowaniem używanego systemu plików.

1.2.5. top

Top jest programem działającym w czasie rzeczywistym, prezentującym najbardziej absorbujące procesor i pamięć procesy w systemie. Po uruchomieniu, ekran terminala wygląda następująco:

```
20:50:46 up 21 days,  5:22, 35 users,  load average: 0,66, 0,54, 0,43
242 processes: 239 sleeping, 2 running, 1 zombie, 0 stopped
CPU states:  9,3% user,  18,4% system,  0,1% nice,  72,2% idle
Mem:  386248K total,  369808K used,  16440K free,  34032K
buffers Swap:  457844K total,  170436K used,  287408K free,
112924K cached
  PID USER      PRI  NI  SIZE  RSS SHARE STAT %CPU %MEM   TIME COMMAND
 9248 gin        19   0  1916  1916 1584  R   12,4    0.4    0:00   top
    1 root         8   0   808   772  752  S    0,0    .1    0:04
init
    2 root         9   0     0     0     0  S    0     0    0:19
keventd
    3 root         9   0     0     0     0  S    0     0    0:00
kapmd
(...)

```

Standardowo, procesy sortowane są według zużycia procesora. Można jednak przełączyć sortowanie, naciskając jeden z klawiszy:

- N - według numeru PID
- A - według wieku
- P - według użycia procesora
- M - według użycia pamięci
- T - według czasu pracy

1.2.6. fg, bg, jobs

Domyślnie po uruchomieniu procesu jego wyjście kierowane jest na bieżącą konsolę. Jednakże po wciśnięciu klawiszy **Ctrl-Z** konsola zostaje zwolniona a program **zatrzymany i pozostawiony "w tle"** (zakończenie działania powoduje zazwyczaj klawisz *Ctrl-C*!). W tym momencie użytkownik może zdecydować, co zrobić z tym procesem.

Innym sposobem uruchomienia programu w tle jest wydanie polecenie zakończonego znakiem **&**:

```
polecenie &
```

Przy pomocy komendy *fg* można ponownie przenieść proces na pierwszy plan. Jednakże wiele procesów może pracować poprawnie w tle. Aby kontynuować pracę procesu w tle należy wydać polecenie *bg*.

Programy *fg* i *bg* uruchomione bez parametrów obsługują ostatnio zatrzymany proces. Istnieje możliwość obsłużenia innego procesu z danej konsoli. W tym celu należy uruchomić powyższe polecenia z parametrem:

```
bg [identyfikator zadania]
fg [identyfikator zadania]
```

W celu pobrania listy działających zadań należy wydać polecenie

```
jobs
```

1.2.7. nohup

Wiele programów nie pozwala na utworzenie procesu nie związanego z konsolą. Zazwyczaj uniemożliwiają tego programy aktywnie komunikujące się z konsolą. Aby umożliwić tym programom pracę w tle, można zastosować polecenie *nohup*:

```
nohup polecenie [argumenty]
```

Polecenie to tworzy plik *nohup.out*, do którego przekierowany jest wynik działania programu.

Przykład:

```
nohup mc &
```

1.2.8. nice, renice

Procesy w systemach uniksowych mają określone priorytety, które system dobiera automatycznie na podstawie sposobu działania procesu. Użytkownik ma jednak możliwość wpływania na sposób dobierania priorytetu poprzez określenie wartości *nice*, wpływającej na to, jaki maksymalny priorytet może proces otrzymać. W systemie Linux liczba *nice* posiada wartości **ujemne** dla preferowanych zadań i dodatnie dla zadań o niższych priorytetach. „Najwyższą” wartością *nice* jest -20. Wartości ujemne może przypisywać procesom jedynie użytkownik *root*. Aby uruchomić proces zadaną wartością *nice*, należy wydać polecenie:

```
nice [priorytet] polecenie [argumenty]
```

Aby zmienić wartość *nice* bieżącego procesu należy wydać polecenie:

```
renice [priorytet] PID
```


1.3. Zadania

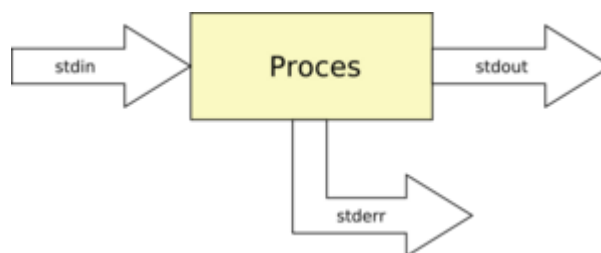
1. Uruchom program *top* i sprawdź jakie informacje wyświetla oraz jak zmienić sposób sortowania danych. (pomoc - klawisz „?”)
2. Spróbuj zmienić częstotliwość odświeżania (*d*). Czy da się ostatecznie zerowy interwał?
3. Uruchom 3 procesy *top* (na osobnych konsolach lub oknach *xterm*). Zmień wybranemu wartość *nice*. Sprawdź zachowanie procesów *top* przy zerowych interwałach.
4. Utwórz plik i wyświetl go na 3 konsolach poleceniem *less*. Sprawdź działanie programu *fuser*.
5. Spróbuj przy jego pomocy zakończyć działanie przeglądarki *less*.
6. Zainstaluj aplikację Wireshark (*apt install wireshark*). Po jej zainstalowaniu wpisz w konsoli polecenie *wireshark*. Czy możesz na tej konsoli wykonywać inne polecenia? Czy znasz sposób pozwalający na wykonywanie innych poleceń na tej konsoli (poza zakończeniem pracy przez aplikację *wireshark*)?
7. Przejdź do konsoli zablokowanej przez *wireshark* i naciśnij kombinację *ctrl+z*. Spowoduje to zatrzymanie tego procesu. Co się stało z aplikacją?
8. Na konsoli z zatrzymanym *wiresharkiem* wprowadź polecenie *bg 1*. Co się stało z aplikacją? Jak wytłumaczysz uzyskany efekt?
9. Zamknij konsolę na której pracowałeś. Co stało się z aplikacją *wireshark*?

2. Strumienie w systemach Linux

W Linuxie z każdym procesem związane są tzw. strumienie. Z każdym procesem związane są zwykle trzy strumienie:

- **stdin** - standardowy strumień wejściowy, zwykle związany z klawiaturą - z niego pobierane są znaki do obróbki przez proces (np. komendy dla powłoki),
- **stdout** - standardowy strumień wyjściowy, zwykle związany z ekranem - ten strumień reprezentuje wszystkie dane wyprowadzane (wyświetlane) przez program,
- **stderr** - standardowy strumień błędów, również zwykle związany z ekranem - do tego strumienia kierowane są wszystkie komunikaty o błędach.

Dzięki zastosowaniu strumieni, poszczególne procesy nie są na stałe związane z klawiaturą czy ekranem, tylko z odpowiednim strumieniem. To powłoka decyduje o tym, gdzie kierować dane z poszczególnych strumieni. Dzięki temu łatwo można przekierować standardowe związanie strumieni.

Standardowe strumienie w systemach uniksowych

2.1. Przekierowania do plików

Aby przekierować standardowy strumień wyjściowy (**stdout**) np. do pliku, wystarczy po treści komendy użyć znaku ">" i podać nazwę pliku wyjściowego. Najprościej prześledzić to na przykładzie.

Komenda:

```
ls -l /etc
```

wyświetli zawartość katalogu /etc na ekranie (dokładniej - do stdout, który związany jest domyślnie z ekranem). Zapis:

```
ls -l /etc > /tmp/etc.lst
```

spowoduje zapis w pliku /tmp/etc.lst listy plików w katalogu /etc. Przyjrzyjmy co się stanie w chwili wystąpienie błędów aplikacji, z której przekierowujemy dane:

```
ls -l /nie_istniejacy_katalog > /tmp/cos
```

Komenda ta spowoduje utworzenie pustego pliku /tmp/cos i wyświetlenie na ekranie komunikatu:

```
ls /nie_istniejacy_katalog: No such file or directory
```

Komunikat ten dlatego trafił na ekran (pomimo przekierowania **stdout**), że jest komunikatem błędu. Komunikaty takie są wysyłane do standardowego strumienia błędów, (**stderr**), a nie do stdout. Strumień stderr również można przekierować. Dokonuje się tego poprzez dodanie znaków "**2>**" i nazwy pliku po treści polecenia. Zatem:

```
ls -l /nie_istniejacy_katalog 2> /tmp/cos
```

spowoduje zapisanie komunikatu:

```
ls /nie_istniejacy_katalog: No such file or directory
```

w pliku /tmp/cos, natomiast na ekran żaden komunikat nie będzie wyprowadzony.

Uwaga:

Wszystkie dotychczasowe przekierowania powodowały utracenie dotychczasowej zawartości plików wynikowych. Stosując ">>" zamiast ">" oraz "**2>>**" zamiast "**2>**" zawartość odpowiedniego strumienia zostanie **dopisana** do istniejącego pliku, zatem dotychczasowa zawartość pliku zostanie zachowana.

2.2. Przekierowania z plików

Czasami przydatne jest przekierowanie standardowego strumienia wejściowego (**stdin**), na przykład przy automatyzacji pracy poleceń czy skryptów. Wówczas proces z przekierowanym **stdin** będzie pobierał znaki wejściowe z pliku, zamiast z klawiatury. Przekierowanie to uzyskuje się poprzez zastosowanie operatora "<" i nazwy pliku wejściowego. Na przykład, jeśli zawartość pliku /tmp/in będzie następująca:

```
ls -l /etc echo  
Gotowe!
```

wówczas wywołanie polecenia:

```
bash < /tmp/in
```

spowoduje wylistowanie zawartości katalogu /etc/ oraz wyświetlenie napisu "Gotowe".

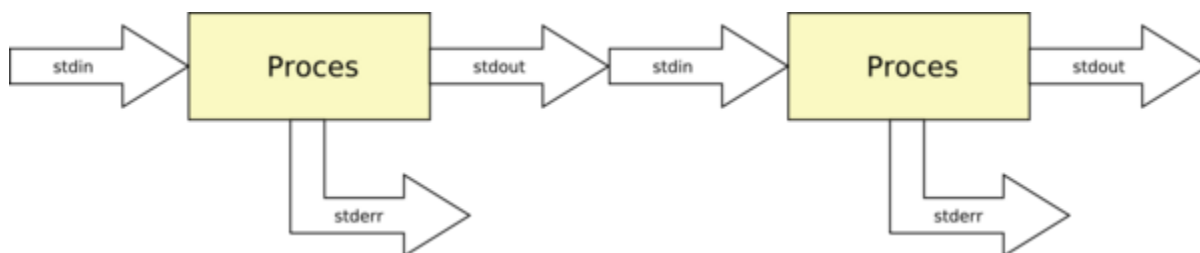
Przekierowania wszystkich trzech strumieni można ze sobą łączyć. Nawiązując do poprzedniego przykładu, poprawne jest wywołanie:

```
bash < /tmp/in >>/tmp/wynik 2>/dev/null
```

Polecenie to uruchomi kopię powłoki bash, wczyta z pliku /tmp/in komendy, wykona je, wynik pracy dołączy do pliku /tmp/wynik, a komunikaty o błędach zostaną zignorowane.

2.3. Przekierowania do aplikacji

Istnieje również możliwość przekierowania strumienia wyjściowego jednego procesu na strumień wejściowy procesu drugiego. Operacja ta nazywana jest **potokiem** (pipeline). Możliwość ta jest bardzo często wykorzystywana w codziennej pracy użytkownika systemu Linux. Przekierowanie takie realizowane jest przez podanie znaku "|" na końcu treści polecenia pierwszego (tzn. tego, którego **stdout** ma być przekierowany) oraz wpisanie treści drugiego polecenia (tzn. tego, do którego strumień ma trafić na **stdin**).

Potok w systemach uniksowych

Realizacja praktyczna jest dość prosta. Na przykład:

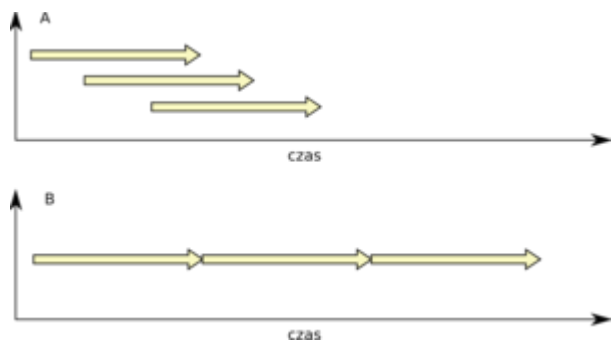
```
ls -l /etc | lpr
```

spowoduje wygenerowanie listy plików z katalogu /etc i przekazanie jej na strumień **stdin** komendy "lpr" (komenda lpr stanowi interfejs linuxowego systemu wydruku). Przekierowania takie można łączyć w dłuższe sekcje, na przykład:

```
ls -R / | sort | uniq | less
```

Posługując się powyższym przykładem można uzyskać podobny efekt zastępując znak „|” średnikiem „;”. Nie jest to już potok ale wykonywanie kolejnych poleceń. Należy zwrócić uwagę na dwa aspekty tego przypadku:

- w odróżnieniu od potoków w tym przypadku strumień wyjściowy kierowany jest na kolejny strumień wejściowy procesu po zakończeniu działania procesu poprzedzającego. Tego nie ma w przypadku potoku, gdzie proces zaczyna działać w momencie pojawienia się na jego wejściu strumienia danych,

Potoki (A) a sekwencje wywołań (B)

- nie każdy ciąg poleceń rozdzielonych średnikiem można przekształcić w potok, np.

```
ls -R / ; ps aux ; cat cv.txt
```

nie jest równoważny

```
ls -R / | ps aux | cat cv.txt
```

2.4. Łączenie strumieni

Można przekierować obydwa strumienie jednocześnie, łącząc obydwie składnie. Na przykład:

```
ls -l /katalog >/tmp/wynik 2>/tmp/blady
```

spowoduje utworzenie pliku /tmp/wynik z wynikiem działania powyższej komendy oraz pliku /tmp/bledy z treścią ewentualnych błędów.

W przypadkach, kiedy należy przekierować zarówno **stdout** jak i **stderr** do tego samego pliku, należy posłużyć się operatorem "&>", na przykład:

```
ls -l /katalog &>/tmp/wynik
```

lub

```
ls -l /katalog >/tmp/wynik 2>&1
```

Po wykonaniu powyższego polecenia, zawartość **stdout** jak i **stderr** zostanie zapisana w pliku /tmp/wynik, a na ekranie nie pojawią się żadne komunikaty. Składnię tą można wykorzystać do całkowitego tracenia wyniku zastosowanej komendy:

```
komenda &>/dev/null
```

2.5. Przekierowania a urządzenia

Ogromne korzyści można czerpać z połączenia mechanizmu strumieni z unixową reprezentacją urządzeń. Ponieważ systemy wywodzące się od Unixa przedstawiają urządzenia jako pliki (zazwyczaj w katalogu /dev) istnieje możliwość przekierowania danych do urządzeń np. (w zależności od wersji systemu nazwy urządzeń mogą być różne):

```
cat tekst_do_wydruku > /dev/prn cat  
tekst_do_wydruku > /dev/lp0 cat  
tekst_do_wydruku > /dev/usb/lp0
```

Spowoduje wydruk pliku (bez jakiegokolwiek interpretacji!), zaś:

```
cat plik_z_dzwiekiem > /dev/dsp cat  
plik_z_dzwiekiem > /dev/sound/adsp
```

spowoduje jego odegranie (niezależnie czy plik zawierał dane dźwiękowe!)

Czasami przydatne jest przekierowanie **stdout** lub/i **stderr** do tzw. urządzenia pustego (/dev/null).

Wówczas cokolwiek pojawi się w strumieniu wyjściowym nie zostanie wyświetlone ani nigdzie zapisane. Np.:

```
find / -name 'costam' 2> /dev/null
```

wyświetli odnalezione pliki, zaś zignoruje informacje o braku praw dostępu. Jest to przydatne, gdy wynik działania programu jest niepożądany - na przykład w przypadku skryptów automatyzujących działanie serwera, wykonywanych wiele razy na dobę.

Systemu Linux dysponują także urządzeniami logicznymi, które mogą dostarczyć istotnych informacji dla skryptów, np.: /dev/random, /dev/date itp. Istnieje także możliwość bezpośredniego dostępu do „surowych” danych na dyskach oraz w pamięci. Dostęp do nich ograniczony jest wyłącznie dla administratora, gdyż możliwość czytania tych danych może być zagrożeniem dla bezpieczeństwa systemu, zaś zapis może spowodować nieodwracalne uszkodzenia systemu.

2.6. Zadania

1. Utwórz plik o treści „Ala ma kota”. Na ile sposobów potrafisz to zrobić?
2. Przekieruj strumień wyjściowy kilku komend do pliku, a następnie przejrzyj ich zawartość
3. Uzyskaj w pliku dane na temat błędów popełnionych w wywoływanych komendach
4. Dopisz do pliku już uzyskanego **stdout** i **stderr** na dwa sposoby
5. Wykonaj przekierowanie wszystkich 3 strumieni

3. Filtry strumieniowe

3.1. cat

Polecenie **cat** służy do wysłania zawartości wybranego pliku (lub kilku plików) na standardowe wyjście. Stanowi dobre narzędzie do rozpoczęcia przetwarzania strumieniowego. Może także służyć do sklejanie grupy plików:

```
cat plik1 plik2 plik3 > suma_plikow
```

Ponieważ **cat** uruchomione bez parametrów pobiera dane ze standardowego wejścia, może także służyć do wprowadzania danych z klawiatury np.:

```
cat > nowy_plik
```

spowoduje utworzenie nowego pliku w wypełnieniu go danymi wprowadzonymi z klawiatury.

3.2. head, tail

Polecenia **head** i **tail** pozwalają na wyświetlanie części pliku: odpowiednio jego początku i końca.

Dla przykładu, polecenie

```
head -n 10 plik
```

wyświetli pierwszych 10 linii pliku.

Polecenie `tail` może spełnia szczególną funkcję po wywołaniu z parametrem `"-f"`. Wyświetla ono wówczas koniec pliku i oczekuje na nowe dane. Może więc służyć jako „monitor” pliku modyfikowanego przez inną aplikację (pracującą w tle lub na innej konsoli), np.:

```
wget -t0 -r15 -oout.txt -Pwp http://www.wp.pl/ tail -f out.txt
```

spowoduje pobranie portalu `www.wp.pl`. Pobieranie będzie realizowane w tle, a dzięki `tail`, w dowolnej chwili można sprawdzić aktualny stan działania programu `wget`. Działanie `tail -f` można przerwać kombinacją `Ctrl-C` nie przerywając działania programu `wget`.

W celu „posprzątania” po poprzednim poleceniu, należy wykonać poniższe instrukcje:

```
killall wget  
rm -r wp  
rm out.txt
```

3.3. more, less

Polecenia **more** i **less** pozwalają na łatwiejsze przeglądanie strumienia wyjściowego. W przypadku dużej ilości danych, konsola systemu zostaje „przewinięta” i część danych zostaje utracona. Istnieje wprawdzie możliwość cofnięcia tekstu na konsoli (`shift+pgup` lub suwak w `xterm`), jednak bufor danych jest także ograniczony. Aby móc swobodnie czytać dane zwracane przez program, wywołujemy polecenie:

```
komenda | more
```

Po każdym zapełnieniu ekranu `more` zatrzyma wyświetlanie danych i będzie oczekiwał na naciśnięcie dowolnego klawisza. Polecenie `less` jest wygodniejsze, gdyż pozwala na swobodne przewijanie danych. Pracę z danymi wyświetlonymi przez `less` możemy zakończyć naciskając klawisz `q`.

3.4. sort, uniq

Komenda **sort** służy do sortowania (domyślnie: alfabetycznego) linii tekstu stanowiących dane wejściowe. Gdy się ją wywoła z argumentami będącymi nazwami plików, danymi do sortowania będzie zawartość plików. W przypadku wywołania bez argumentów (nie będących opcjami, za pomocą których można zadać bardziej złożone kryteria sortowania), komenda `sort` oczekuje, że dane do przetworzenia pojawią się w standardowym strumieniu wejściowym. W obu tych przypadkach, wynik sortowania pojawi się na **stdout**. Przykład:

```
cat /etc/passwd | sort
```

zwróci posortowaną listę użytkowników systemu.

Uzupełnieniem komendy sort jest komenda uniq. Powoduje pominięcie wierszy powtarzających się, np.:

```
cat /etc/passwd | sort | uniq
```

Nowsze wersje polecenia sort mają możliwość usuwania powtarzających się linii, dzięki czemu komenda **uniq** traci na znaczeniu.

3.5. tr

Polecenie to służy do usuwania lub zastępowania znaków. Kopiuje znaki ze standardowego wejścia na standardowe wyjście, zastępując po drodze lub usuwając niektóre z nich.

Opcje:

- c - (ang. complement) zamienia wszystkie znaki, oprócz tych, które występują w pierwszym łańcuchu (dopełnienie zbioru znaków o kodach ASCII 0 - 255)
- d - kasuje z tekstu wejściowego znaki podane w pierwszym łańcuchu
- s - jeżeli znak zawarty w drugim łańcuchu wystąpi w tekście wyjściowym kilka razy pod rząd, wielokrotność jest usuwana (wpisywany jest tylko jeden taki znak) W nawiasach klamrowych można podać zakresy znaków, można też użyć zapisu [a*n], co oznacza n powtórzeń znaku a.

Przykłady:

```
tr ',' '\n' < dane > wynik
```

Polecenie to zastąpi wszystkie przecinki w pliku dane znakami końca linii, a wynik działania polecenia zostanie umieszczony w pliku wynik.

```
echo zapiski | tr asdkpz '.'
```

Polecenie to zastąpi litery a, s, d, k, p, z znakami kropki.

3.6. cut

Polecenie **cut** wypisuje wybrane części linii plików podanych w argumentach na standardowe wyjście. W przypadku braku argumentów czyta ze standardowego wejścia. Składnia polecenia:

```
cut [-c] list [file ...]
cut [-f] list [-d char] [-s] [file ...]
```

gdzie opcje:

- c - każdy znak jest polem,

- list – oddzielona przecinkami lista numerów wycinanych pól np. 1,4,6-9,12- oznacza pole pierwsze, czwarte, od szóstego do dziewiątego oraz od 12 do końca linii
- file – lista nazw plików
- f – pole to ciąg znaków oddzielony delimiterem (standardowo tabulatorem),
- d – ustawianie znaku delimitera,
- char – dowolny znak lub znaki specjalne i spacja w cudzysłowie
- s – opuszczanie linii bez znaku delimitera.

Każdą linię dzielimy na pola za pomocą znaku zwanego separatorem. Domyślnie jest to znak tabulacji. Separator można określić za pomocą opcji -d.

3.7. grep

Przy przekierowaniach często używa się komendy "**grep**". Komenda ta wyświetla linie pasujące (lub nie) do określonego wzorca. "grep" jest niezwykle rozbudowaną komendą, lecz zwykle używa się kilku jej podstawowych właściwości.

Uproszczona składnia:

```
grep [-v] WZORZEC [PLIK(I)]
```

gdzie:

- v – oznacza negację wzorca (czyli wzorzec nie może wstąpić)
- WZORZEC – to wzór informacji do wyszukania,
- PLIK(I) – lista plików do kontroli. W przypadku nie podania nazw plików, "grep" pracować będzie na stdin.

Przykłady wykorzystania:

```
ls -l | grep student
```

spowoduje wyświetlenie zawartości tylko tych pozycji katalogu, gdzie znajduje się słowo "student" (czyli np. będących własnością studenta, posiadających słowo "student" w nazwie itp).

```
cat plik.c | grep include
```

Powyższe polecenie wyświetli wszystkie linie pliku plik.c, zawierające ciąg "include"

Wzorzec programu `grep` stanowi wyrażenie regularne. Wyrażenia regularne są to wyrażenia wzorcowe, tworzone za pomocą liter i cyfr w połączeniu ze znakami specjalnymi, które działają podobnie do operatorów. Czynią one łatwiejszymi odnajdowanie i filtrowanie informacji w plikach.

Najważniejsze operatory wyrażen regularnych:

Znak	Opis
.	Dopasuj dowolny znak
\$	Dopasuj poprzedzające wyrażenie do końca wiersza
^	Dopasuj występujące po operatorze wyrażenie do początku wiersza
*	Dopasuj zero lub więcej wystąpień znaku poprzedzającego operator
\	Oznacza pominięcie specjalnego znaczenia znaku np.: *
[]	Dopasuj dowolny znak ujęty w nawiasy. np.: [abc]
[-]	Dopasuj dowolny znak z przedziału. np.: [0-9] – wszystkie cyfry; [a-z] – wszystkie małe litery; [0-9a-zA-Z] – wszystkie litery i cyfry
[^]	Dopasuj znak, który nie znajduje się w nawiasach.

Przykłady:

```
grep 'Ala' plik      #znajduje wyraz Ala
grep 'A.a' plik     #znajduje wyrazy takie jak Ala, Aga, Ara, A+a i inne
grep 'A[lg]a' plik   #znajduje TYLKO wyrazy Ala i Aga
grep '^Ala' plik     #znajduje linię 'Ala ma kota.' ale odrzuca 'To jest Ala.'
grep 'Go*gle' plik   #znajduje Gogle, Google, Gooogle itd.
grep '[0-9][0-9]*'   #znajduje dowolny ciąg cyfr
```

Z wyrażen regularnych korzystają także inne programy, np.: **ed**, **sed**, **awk** i inne.

Część programów (np. `sed`, `awk`) potrzebuje, aby wyrażenie regularne ujęte było w znaki `/` np.: `/abc[0-9]/`. Inne programy (`grep`) przyjmuje wyrażenia regularne bez dodatkowych znaków np.: `grep abc[0-9] plik`. Należy jednak pamiętać, że część stosowanych znaków może zostać zinterpretowanych przez `shell`. Z tego powodu bezpieczniej jest użyć cytowania np.: `grep 'ala ma .*' plik`.

3.8. Zadania

1. Wygeneruj listę wszystkich plików w systemie, posortuj a następnie usuń duplikaty. Zapisz to do pliku
2. Z listy, którą otrzymałeś w poprzednim ćwiczeniu, wygeneruj listę plików nagłówkowych (*.h) i zapisz do kolejnego pliku
3. Sprawdź parametry polecenia `sort` – czy pozwala ono na sortowanie według innych zasad niż „alfabetycznie”?